

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Vojtěcha Šaršeho

Les romans anticoloniaux des années 1950 publiés à Paris. Objectivation, chosification et vide identitaire chez le personnage subsaharien.

]

předkládané v roce 2023 na Katedře románských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (obor Románské literatury)

I. Stručná charakteristika práce

Předložená disertační práce se zevrubně zabývá antikoloniální literaturou a antikoloniálními autory frankofonní subsaharské Afriky v širším historickém smyslu od zhruba 20. let po 60. léta 20. století, konkrétně pak frankofonními antikoloniálními romány vydávanými v 50. letech 20. století. Po detailním zasazení tohoto velmi specifického psaní do historického, společenského a ideologického kontextu postupně analyzuje, jak tito autoři ztvárňovali svou realitu, jak ve své fikci popsali koloniální systém a jeho praktiky. Práce rozebírá také základní dichotomie, jaké se v dílech objevují, tedy centrum/periferie, kolonizátor/kolonizovaný, aspekt individuální/kolektivní, kulturní odcizení/reapropriace, tradice/modernita, objektivace/subjektivace a mnohé další. Zkoumá také identitární alienaci hlavních postav v rámci asimilačních politik kolonizátora. Provedené literární analýzy pak vztahuje k tématu reprezentace odcizení hlavního hrdiny od Afriky rodné země a jejích tradičních společností. Zkoumanými autory jsou zejména Jean Malonga, Bernard Binlin Dadié a Aké Loba z Pobřeží slonoviny, Senegaleci Ousmane Socé Diop, Ousmane Sembène a Cheikh Hamidou Kane, Camara Laye z Guinei a v neposlední řadě Kamerunci Ferdinand Oyono a Mongo Beti.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Jako literární vědec a současně oponent, jenž akademický a intelektuální vývoj doktoranda sleduje už mnoho let, musím konstatovat, že se jedná o práci vskutku originální, podepřenou dlouholetým pečlivým výzkumem i velmi poučenou, důkladnou znalostí analyzovaných románů, jež se zároveň pojí s velmi solidním a poctivým badatelským přístupem. Před podrobnějším zhodnocením práce bych rád ve stručnosti vyzdvihl hlavní kvality předloženého textu: ty spočívají v dobře položených základních otázkách literárního výzkumu, následně velmi pečlivě připravené a definované struktury a posléze důkladném a pozorném čtení textů samotných, které jsou uváděny do vzájemných souvislostí, takže nejde o pouhý sled individuálních analýz jednotlivých děl. Ocenil jsem i to, že se autor vědomě již v úvodu práce vymezil vůči tomu, aby se pokoušel o nějaké subjektivní hodnocení děl autorů. Tento jeho přístup je tedy velmi objektivní či objektivizující, jaký si literární věda a kritika žádá, ačkoliv jak dobře víme, zejména v humanitních a sociálních vědách je velmi obtížné alespoň částečně nezůstat uvězněni ve vlastním ideologickém rámci a v tom, čemu v anglosaském kontextu říkají "cultural baggage".

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Pokud je mi známo, žádná práce podobného tématu ani rozsahu zatím v České republice nevznikla, patrně ani ve střední Evropě. Je to dáno nejen tím, že jsou u nás, podobně jako ve Francii, frankofonní literatury oproti literatuře francouzské marginalizovány, ale zřejmě i proto, že pokud se jim dostává pozornosti v rámci afrického psaní, pak se více kritických textů i překladů zaměřuje na oblast Maghrebu než na oblast subsaharské Afriky, případně se mnohem větší pozornost kritiky

soustředí na básníky hnutí *négritude* než na mnohem marginálnější romanopisce. Myslím, že Vojtěch Šarše se dlouhodobě pokouší alespoň u nás či ve střední Evropě o průlom a vlastní původní bádání i tímto zatím poměrně neprobádaným směrem.

I díky velmi bohatému a kvalitnímu francouzskému jazyku (viz níže), je struktura práce i argumentace samotná velmi dobře srozumitelná i čtenáři, který se danou problematikou nezabývá. Z argumentace je navíc patrné, že se vhodně opírá o historický, kulturní a ideologický kontext, jenž tvoří úvodní a nedílnou součást celé práce, bez něhož by mnoho aspektů této “angažované” frankofonní literatury nebylo možná úplně srozumitelných. Autor práce velmi dobře ukázal na teoretických základech gravitačního modelu mezi centrem a periferií, jenž je jedním ze stěžejních východisek jeho práce, jak je pozice podobných periferních literatur křehká a nejistá, neboť musejí nutně procházet pařížským (a částečně bruselským či jiným) metropolitním centrem a neustále jako provazochodec balancovat na tenkém laně mezi Evropou a Afrikou, mezi psanou a orální kulturou i mezi francouzštinou vnucenou kolonizátorem a jazykem přirozeným, mateřským.

Po formální stránce je práce velmi pečlivá, projevuje se myslím i dlouholetá zkušenost s redakcí článků do odborných časopisů, vlastních i cizích, ale i četné cesty do Francie a několik cest přímo na africký kontinent a nadstandardní vztahy, kontakty a odborné výměny s vědeckými kapacitami v tomto literárním oboru. Autor tudíž dobře pracuje s veškerým odborným aparátem, včetně zkratk, syntaxí bibliografických odkazů atd. Poznámky pod čarou nejsou na rozdíl od mnoha jiných disertačních prací příliš obsáhlé a celý text obohacují a vhodně doplňují, alespoň pro zvědavého čtenáře. Práce je jako celek přehledná a velmi dobře čitelná. Velmi pečlivý a bohatý, výrazově správný jazyk je myslím jedním z důležitých východisek pro úspěch každé akademické práce. V tomto případě jsem u francouzštiny až na překlapy nenašel závažné chyby ani na úrovni pravopisné, ani na úrovni lexikální, syntaktické či sémantické.

Autor pracuje velmi dobře s primárními i sekundárními prameny. Nermalou roli v tom hraje jistě i to, že práce uzrávala poměrně dlouhý čas, takže bylo možné dohledat hlavní argumentační zdroje, ale i ty mnohem více “zasuté”. Coby badatel, který se danou částí Afriky jistý čas také zabýval, musím rozhodně vyzdvihnout fakt, že právě o subsaharské Africe a její literatuře není vůbec snadné cokoliiv sehnat, a to ani v tištěné, ani v elektronické podobě. Zdroje jsou často řídké, nejkuli rovnou ztracené. Autor práce si je toho vědom, a jakkoliv se občas musí čtenáři omluvit, že prostě tu kterou argumentační oporu nebyl schopen nikde nalézt, myslím, že během psaní disertační práce dosáhl maxima možného. Sběr materiálu je tedy dlouhodobý a jeho metodologie je v rámci možností promyšlená a koherentní. Rovněž kroky v literárních analýzách jsou odůvodněné a dobře podložené citacemi z primárních zdrojů. Zpracování primárních i sekundárních materiálů vhodně odpovídá výzkumné otázce i testovaným hypotézám a závěry jsou průkazné.

Z výše uvedeného vyplývá, že práce je původní, opřena o dlouhodobý zájem a výzkum v oblasti frankofonních literatur, takže do tématu práce vnáší vlastní originální pohled, aniž by to bylo na úkor objektivit.

IV. Dotazy k obhajobě

- Otázka centra a periferie je v textu velmi dobře pojata a vysvětlena, jakož i odstředivé a odstředivé tendence ve studovaných kulturách a literaturách. Lze tento gravitační model podrobit nové kritice z pohledu 21. století? Například prismatem neustále se zrychlující globalizace a tekuté modernity, kdy se rozdíly stírají, kdy je více center a více periferií nebo kdy vznikají centra, jež mohou být v jiném kontextu periferiemi apod.?
- Práce vychází z poměrně jasného a kategorického odsudku celkového vlivu Francouzů a Belgičanů na jednotlivé kolonie, kolonizované Afričany i neblahý a devastující vliv na jejich společnost a identitu. Ten je dán samozřejmě i ideologickým rámcem autorů samých, jejichž psaní je angažované, často aktivistické. Lze ale argumentovat i jinak, bez přebírání nutně a pochopitelně zaujatého pohledu afrických autorů, z "objektivnějšího" pohledu Středoevropana s velmi často se objevujícím opačným názorem, že navzdory všemu bezprávi tak kolonizátoři přinesli minimálně technický pokrok, z něhož i dekolonizované země těží dodnes, byť to rozhodně nebylo záměrem kolonizátora? Mohly by podobné antikoloniální romány vzniknout bez evropského vynálezu jménem knihtisk? Existují v rámci antikoloniální literatury i nějací "umírněnější" afričtí autoři, kteří byt sami z afrických zemí, se svými radikálnějšími krajany polemizovali?
- Jaký je názor autora práce na neokolonialismus, ať již západních velmocí nebo zemí BRIC, konkrétně hlavně Číny? Dá se hovořit o určitém pokračování antikoloniálního románu ve stále globalizovanějším světě, napadá mě minimálně In Koli Jean Bofane, ale lze hovořit o skupině současných autorů, kteří by psali podobně jako tento autor konžského původu? Nebo již v současné literatuře subsaharské Afriky nenachází antikoloniální román své pokračovatele a jde o "mrtvou" vývojovou linii?
- Postřehl jsem jeden zajímavý detail. Autor práce velmi často používá různé tvary slovesa "occulter", v mnoha podobách i kontextech (zastínit, zastínit, zakrýt), což by dobře prokázal nějaký lexikometrický elektronický nástroj. Je to samozřejmě velmi logické. Nečekám v tomto případě vlastně otázku, spíše možná komentář a shrnutí, jak rozmanitým způsobem se sémantika tohoto slovesa mohla u jednotlivých autorů projevit.

V. Závěr

Jde o práci velmi kvalitní, promyšlenou, postupem času vyzrálou, fundovanou a více než prokazující souhrn akademických schopností a dovedností Vojtěcha Šaršeho napsat originální doktorskou práci, což bylo stanoveným cílem. Ze všech výše uvedených důvodů ji mohu s klidným svědomím doporučit k obhajobě.

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěl/a* a navrhuji známku výborně.